

2.8. Sondaż diagnostyczny jako jedna z metod badań rehabilitacji społecznej i zawodowej osób niepełnosprawnych

Niepełna sprawność jest udziałem coraz większej części społeczeństwa. Sytuacja taka wymaga podejmowania działań rehabilitacyjnych, dla zapewnienia osobom niepełnosprawnym godnych warunków życia i pracy. Podstawowym celem wszelkich działań rehabilitacyjnych jest umożliwienie tym osobom bytowania w warunkach odpowiadających godności człowieka. Rehabilitacja społeczna i zawodowa daje osobom niepełnosprawnym szansę na normalizację życia społecznego i zawodowego. Kwestia funkcjonowania społecznego i zawodowego tych osób jest wyzwaniem dla całego społeczeństwa. Chcąc udzielić wsparcia osobom niepełnosprawnym powinniśmy dowiedzieć się od nich samych w jaki sposób można im pomóc, jakie są ich oczekiwania oraz potrzeby. W związku z tym chcąc poznać opinie osób niepełnosprawnych na temat rehabilitacji społecznej i zawodowej warto wykorzystać metodę sondażu diagnostycznego, który może również stanowić punkt wyjścia do dalszych badań pedagogicznych.

W literaturze naukowej występuje wiele ujęć pojęcia „osoba niepełnosprawna”. Według A. Hulka za osobę niepełnosprawną uważa się jednostkę, która z powodu fizycznych, somatycznych, umysłowych lub psychicznych właściwości i warunków napotyka na poważne trudności w życiu osobistym, w rodzinie, w szkole, w zakładzie pracy i w czasie wolnym (Hulek, 198, s. 13).

T. Bulenda proponuje, aby w definicji osoby niepełnosprawnej uwzględnić stan zdrowia jako powodu uniemożliwiającego lub ograniczającego uczestniczenie w stosunkach społecznych, czasu trwania tych ograniczeń oraz uczestnictwa w stosunkach społecznych. Tenże proponuje aby za niepełnosprawną uważać osobę, która ze względu na stan zdrowia trwale lub długotrwale nie może albo w ograniczony sposób może uczestniczyć w stosunkach społecznych (Bulenda, Zabłocki, 1994, s. 18).

Niepełna sprawność nie wynika wyłącznie z dysfunkcji czy choroby, ale także jest rezultatem barier na jakie osoba niepełnosprawna napotyka w swoim środowisku.

Człowiek niepełnosprawny musi się zmagać nie tylko z barierami architektonicznymi, ekonomicznymi, ale także społecznymi.

Problemem jest uznanie, okazywanie akceptacji, równouprawnienia i szacunku niepełnosprawnym. Te osoby powinny posiadać takie same prawa, przywileje i szanse udziału w życiu społecznym i zawodowym co ludzie pełnosprawni. Bardzo często te osoby ze względu na swoje ograniczenia nie są traktowani przez ludzi pełnosprawnych podmiotowo: jako pełnowartościowi, równoprawni członkowie społeczeństwa. Bezustannie muszą im udowadniać swoją wartość jako jednostki ludzkiej. Wymaga to od nich dużego wysiłku i determinacji. Aby zwiększyć swoje szanse na społeczno-zawodowe sukcesy, powinni być dobrze wykształceni i odpowiednio zrehabilitowani. Osoby niepełnosprawne tak jak wszyscy obywatele mają prawo do korzystania ze środowiska dla nich dostępnego. Niestety w praktyce licznie występują

ce bariery urbanistyczne, architektoniczne, komunikacyjne, ekonomiczne, czy społeczne często utrudniają dostęp i korzystanie z rehabilitacji społecznej i zawodowej.

Podstawowym aktem prawnym, realizującym konstytucyjną powinność państwa wobec osób niepełnosprawnych jest ustawa o rehabilitacji zawodowej i społecznej oraz zatrudnieniu osób niepełnosprawnych z dnia 27 sierpnia 1997 roku. Analizując treść niniejszej ustawy można stwierdzić, że rehabilitacja zawodowa ma na celu: ułatwienie osobie niepełnosprawnej uzyskanie i utrzymanie odpowiedniego zatrudnienia i awansu zawodowego przez umożliwienie jej korzystania z poradnictwa zawodowego, szkolenia zawodowego pośrednictwa pracy (Dz. U. z 1997r. Nr 123, poz. 776, art. 7).

Do realizacji celu, o którym mowa w ust. 1, niezbędne jest:

1. dokonanie oceny zdolności do pracy, w szczególności przez:
 - przeprowadzenie badań lekarskich i psychologicznych umożliwiających określenie sprawności fizycznej, psychicznej i umysłowej do wykonywania zawodu oraz ocenę możliwości zwiększenia tej sprawności,
 - ustalenie kwalifikacji, doświadczeń zawodowych, uzdolnień i zainteresowań,
2. prowadzenie poradnictwa zawodowego uwzględniającego ocenę zdolności do pracy oraz umożliwiającego wybór odpowiedniego zawodu i szkolenia,
3. przygotowanie zawodowe z uwzględnieniem perspektyw zatrudnienia,
4. dobór odpowiedniego miejsca pracy i jego wyposażenie,
5. określenie środków technicznych umożliwiających lub ułatwiających wykonywanie pracy, a w razie potrzeby - przedmiotów ortopedycznych, środków pomocniczych, sprzętu rehabilitacyjnego itp. (tamże, art. 8)

Natomiast rehabilitacja społeczna ma na celu umożliwianie osobom niepełnosprawnym uczestnictwa w życiu społecznym i realizowana jest przede wszystkim przez:

1. wyrabianie zaradności osobistej i pobudzanie aktywności społecznej osoby niepełnosprawnej,
2. wyrabianie umiejętności samodzielnego wypełniania ról społecznych,
3. likwidację barier, w szczególności architektonicznych, urbanistycznych, transportowych, technicznych, w komunikowaniu się i dostępie do informacji,
4. kształtowanie w społeczeństwie właściwych postaw i zachowań sprzyjających integracji z osobami niepełnosprawnymi (tamże art. 9).

W świetle cytowanej ustawy przedstawione powyżej cele i zadania rehabilitacji zawodowej i społecznej, mogą wyznaczać cele badawcze. Treść ustawy o rehabilitacji zawodowej i społecznej oraz zatrudnieniu osób niepełnosprawnych z dnia 27 sierpnia 1997 roku, stanowi interesujący obszar badań. Moim zdaniem istnieje konieczność zbadania praktycznego wymiaru rehabilitacji społecznej i zawodowej. Ustawa jako akt normatywny zawiera teoretyczne założenia, poprzez określenie celów, zadań oraz sposobów realizacji rehabilitacji społecznej i zawodowej. Dzięki zastosowaniu metody sondażu diagnostycznego możemy zbadać szeroki zakres problemu, stopień realizacji założonych celów i zadań rehabilitacji społecznej i zawodowej na terenie gmin, powiatów, województw. Tak szeroki zakres badań jest cenny z punktu widzenia ustawodawców. Stosując metodę sondażu diagnostycznego umożliwiamy osobom z niepełną sprawnością wypowiedzieć się w kwestiach dla nich istotnych, albowiem wszelkie działania podejmowane na rzecz tych osób powinny być ustalone oraz ich realizacja powinna uwzględniać ich rzeczywiste oczekiwania i potrzeby. Zastosowanie niniejszej metody powinno stanowić także punkt wyjścia do dalszych badań. W literaturze przedmiotu można spotkać różne ujęcia metody sondażu diagnostycznego, jak również propozycje technik tej metody. Według T. Piłcha metoda sondażu diagnostycznego jest sposobem gromadzenia wiedzy o atrybutach strukturalnych i funkcjonalnych oraz dynamice zjawisk społecznych, opiniach i poglądach wybranych zbiorowości, nasileniu się i kierunku rozwoju określonych zjawisk i wszelkich innych zjawiskach instytucjonalnie nie zlokalizowanych - po-

siadających znaczenie wychowawcze – w oparciu o specjalnie dobraną grupę reprezentującą populację generalną, w której badane zjawisko występuje (Pilch, Bauman, 2001, s. 80).

Zdaniem T. Pilcha w badaniach sondażowych najczęściej występujące techniki to wywiad, ankieta, analiza dokumentów osobistych, techniki statystyczne i inne (tamże s. 81).

Z kolei M. Łobocki zaleca stosowanie metody sondażu diagnostycznego wtedy gdy pragniemy dowiedzieć się o opiniach (także przekonaniach) respondentów na temat interesujących nas spraw oraz o tym, jak je oni oceniają i w ogóle co o nich wiedzą lub chcieliby wiedzieć na ich temat. Przydatna może okazać się również w badaniach postaw, motywów i zainteresowań respondentów czy zasobu posiadanych przez nich wiadomości o badanym zjawisku, procesie, zdarzeniu (Łobocki, 2005, s. 244).

Uważam, że metoda sondażu diagnostycznego jest właściwą metodą, przy pomocy której możemy zapoznać się z oczekiwaniami wobec rehabilitacji społecznej i zawodowej, a także uzyskać dane na temat sytuacji osób niepełnosprawnych oraz dowiedzieć się jaki jest dostęp i zakres korzystania z rehabilitacji społecznej i zawodowej przez te osoby. Dzięki niej i z wykorzystaniem odpowiednio dobranych technik badawczych możemy uzyskać informacje na temat praktycznego wymiaru rehabilitacji społecznej i zawodowej osób niepełnosprawnych.

Przyjmując koncepcje za T. Pilchem, metodę sondażu diagnostycznego zastosowałam w prowadzonych przeze mnie badaniach nad rehabilitacją społeczną i zawodową.

Celem badań, było uzyskanie opinii osób niepełnosprawnych o dostępie i korzystaniu z rehabilitacji społecznej i zawodowej.

Główny problem badawczy przybrał brzmienie: Jaki jest dostęp i korzystanie z rehabilitacji społecznej i zawodowej przez osoby niepełnosprawne?

Sformułowałam następujące problemy:

Jaka jest wiedza badanych na temat rehabilitacji społecznej i zawodowej osób niepełnosprawnych?

1. Z jakich usług, pomocy, programów korzystają badane osoby?
2. Jakie postawy wobec rehabilitacji społecznej i zawodowej przejawiają badane osoby?
3. Jakie oczekiwania wobec rehabilitacji społecznej i zawodowej mają badane osoby?

Dla potrzeb niniejszych badań sformułowano następujące hipotezy:

1. Wiedza badanych osób na temat istoty rehabilitacji społecznej i zawodowej jest zadowalająca, jednakże dostęp i korzystanie z niej jest ograniczone.
2. Badane osoby najczęściej korzystają z pomocy rodziców, programu Komputer dla Homera oraz turnusów rehabilitacyjnych.
3. Postawy badanych osób wobec rehabilitacji społecznej i zawodowej są negatywne.
4. Badane osoby od rehabilitacji społecznej i zawodowej oczekują przede wszystkim tego, iż umożliwi im poczucie bycia pożytecznym, doboru odpowiedniego kształcenia/zatrudnienia oraz, że dostęp i korzystanie z nich ulegnie poprawie.

Ze względu na ograniczony zakres tegoż artykułu, nie przedstawiam w sposób szczegółowy analizy ilościowej i jakościowej otrzymanych wyników badań. Ograniczę się tylko do sformułowania kilku wstępnych wniosków. W dalszej części niniejszego opracowania przedstawię ogólne spostrzeżenia wynikające z badań pilotażowych.

Podstawową techniką którą wykorzystałam w badaniach była ankieta. Natomiast techniki statystyczne były wykorzystane w trakcie opracowywania zebranego materiału.

W badaniach wzięło udział 60 osób. Badana zbiorowość była zróżnicowana pod względem wieku. Najstarsi respondenci mieli 23 lata, a najmłodszy 16 lat. Od respondentów (osób niepełnosprawnych uczęszczających do szkół ponad gimnazjalnych) uzyskałam informacje dotyczące dostępu i korzystania z rehabilitacji społecznej i zawodowej przez osoby niepełnosprawne. Analiza uzyskanych wyników umożliwiła zapoznanie się z sytuacją społeczną i zawodową osób niepełnosprawnych oraz ich oczekiwaniami wobec rehabilitacji społecznej i zawodowej.

Badane osoby między innymi stwierdziły, iż:

- publiczne budynki oraz formy w jakich docierają do nich informacje, nie są dostosowane do ich potrzeb,
- rzadko mogą liczyć na życzliwość w miejscach publicznych,
- ponad 70% respondentów po zakończeniu nauki w szkole planuje rozpocząć pracę zawodową.

Interpretacja wypowiedzi respondentów ukazała jakie są oczekiwania niepełnosprawnych w stosunku do rehabilitacji społecznej i zawodowej:

- umożliwienie doboru odpowiedniego kształcenia/zatrudnienia,
- poczucie bycia pożytecznym,
- poważanie ludzi,
- szacunku wobec siebie.

Sondaż diagnostyczny jest jedną z najlepszych metod przy pomocy której możemy zapoznać się z oczekiwaniami osób niepełnosprawnych wobec rehabilitacji społecznej i zawodowej.

Chociaż podzielam stanowisko M. Łobockiego, że stosowanie tylko metody sondażu diagnostycznego w badaniach pedagogicznych może być niewystarczające, ponieważ nie stanowi ona podstawy do rozstrzygnięć związanych z poszukiwaniem ostatecznych rozwiązań badanego problemu, to jednak uważam, że stanowi ona punkt wyjścia do dalszych badań nad rehabilitacją społeczną i zawodową osób niepełnosprawnych. Tym bardziej, że przez wiele lat problemy osób niepełnosprawnych były marginalizowane a ich samych izolowano od pełnosprawnych. Ograniczano się jedynie do niesienia doraźnej pomocy tym osobom. W związku z tym istnieje ogromna potrzeba podjęcia badań nad rehabilitacją społeczną i zawodową albowiem dzięki zdiagnozowaniu sytuacji osób niepełnosprawnych możemy podejmować dalsze badania pedagogiczne, które mogą przyczynić się do normalizacji życia społecznego i zawodowego tych osób a w konsekwencji mają one służyć poprawie ich sytuacji i warunków życia.

Osoby z naruszoną sprawnością powinny mieć decydujący wpływ oraz prawo do wypowiedzenia się w kwestiach które w sposób bezpośredni mają im pomóc w normalizacji życia społecznego i zawodowego. Stosowanie metody sondażu diagnostycznego umożliwi osobom z niepełną sprawnością wypowiedzenie się w kwestiach dla nich istotnych i w związku z tym, może przyczynić się do podejmowania działań na rzecz poprawy sytuacji społecznej i zawodowej tych osób.

Streszczenie

Niniejszy artykuł został poświęcony rozważaniom na temat możliwości wykorzystania metody sondażu diagnostycznego w badaniach rehabilitacji społecznej i zawodowej osób niepełnosprawnych. Dzięki wykorzystaniu metody sondażu diagnostycznego możemy zapoznać się z oczekiwaniami wobec rehabilitacji społecznej i zawodowej a także uzyskać informacje na temat sytuacji osób niepełnosprawnych. Uzyskane wyniki badań, mogą przyczynić się do podejmowania działań na rzecz poprawy sytuacji społecznej i zawodowej tych osób.

Abstract

Following paper covers discussion about using diagnostic survey method in social and occupational rehabilitation research of disabled people.

Thanks to diagnostic survey method it is possible to become familiar with social and occupational rehabilitation expectations and get information about situation of disabled people. Gathered research results may become useful when taking action to improve social and occupational circumstances of these people.

Bibliografia:

1. Bulenda T., Zabłocki J. Człowiek niepełnosprawny a praw, Warszawa 1994.
2. Hulek A., Rehabilitacja osób niepełnosprawnych w Polsce i za granicą, Warszawa 1981.
3. Łobocki M., Metody i techniki badań pedagogicznych, Kraków 2005.
4. Łobocki M., Metody i techniki badań pedagogicznych, Kraków 2006.
5. Pilch T., Bauman T., Zasady badań pedagogicznych. Strategie ilościowe i jakościowe, Warszawa 2001
6. Bindek M., Rehabilitacja społeczna i zawodowa osób niepełnosprawnych, „Pedagogika Pracy” 2006, Nr 49.
7. Ustawa z dnia 27 sierpnia 1997r. o rehabilitacji zawodowej i społecznej oraz zatrudnianiu osób niepełnosprawnych (Dz. U. 1997 r. Nr 123 poz. 776 z późn. zm.)